

POSTANOWIENIE

29 stycznia 2026 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Maciej Kowalski

na posiedzeniu niejawnym 29 stycznia 2026 r. w Warszawie
w sprawie z wniosku M. M.
z udziałem J. M., B. C., E. F., B. G.
i I. F.
o stwierdzenie nabycia spadku,
na skutek skargi kasacyjnej E. F.
od postanowienia Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej
z 20 czerwca 2024 r., II Ca 1377/22,

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

(a.z.)

UZASADNIENIE

W skardze kasacyjnej wywiedzionej od postanowienia Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej z 20 czerwca 2024 r. uczestniczka E. F. wniosła o przyjęcie skargi do rozpoznania na podstawie art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c.

Skarżąca podniosła, że już przed Sądem pierwszej instancji doszło do naruszeń przepisów postępowania, które miały wpływ na wystąpienie nieważności postępowania przed Sądem Okręgowym. Wskazała, że rozpoznając sprawę Sąd Rejonowy zaniechał poinformowania uczestniczki, że z urzędu pozyskał odpisy skrócone aktów zgonu F. F. i E1. F1. - spadkobierców zmarłego K. F. W sprawie o

stwierdzenie nabycia spadku są to natomiast dowody kluczowe, których treść determinuje kierunek rozstrzygnięcia sprawy.

Skarżąca zauważyła ponadto, że uzasadnienie orzeczenia Sądu pierwszej instancji nie zawiera jakiegokolwiek odniesienia do przedmiotowych dowodów. Sąd Rejonowy całkowicie zaniechał ich przeprowadzenia i rozpoznania, o czym świadczą błędne daty śmierci spadkobierców zmarłego wskazane w uzasadnieniu postanowienia tegoż Sądu. Błędy te powielił następnie Sąd Okręgowy, który dopiero po zamknięciu rozprawy, a to w treści uzasadnienia zaskarżonego postanowienia wskazał, że w aktach sprawy znajdują się przedmiotowe odpisy aktów stanu cywilnego, jednocześnie czyniąc na ich podstawie własne spostrzeżenia i dokonując na ich podstawie ustaleń faktycznych w sprawie.

Skarżąca podniosła, że okoliczność, iż dokumenty znajdujące się w aktach sprawy lub do nich dołączone stanowią dowody bez wydawania odrębnego postanowienia nie wyłącza obowiązku sądu ujawnienia stronom, iż będzie prowadził lub przeprowadził postępowanie dowodowe z urzędu, co powinno nastąpić przez doręczenie stronom lub ich pełnomocnikom odpisu stosownego zarządzenia w tym zakresie i umożliwienie im zapoznania się z nadesłanym materiałem.

Wskazała, że Sąd drugiej instancji - bez należytego i ponownego przeprowadzenia postępowania dowodowego, nie był uprawniony do poczynienia nowych, odmiennych ustaleń w sprawie, tym bardziej że jak stwierdził w uzasadnieniu swojego orzeczenia – nie dostrzega naruszenia przez Sąd Rejonowy art. 233 k.p.c.

Zdaniem uczestniczki zaniechania w tym zakresie spowodowały, że została ona pozbawiona możliwości wypowiedzenia się co do całokształtu materiału dowodowego pozyskanego w sprawie, ustalonych na jego tle okoliczności, a zatem możliwości obrony swoich praw, co w konsekwencji skutkuje nieważnością postępowania przed Sądem drugiej instancji (art. 379 pkt 5 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Odnosząc się do powołanej w skardze przyczyny kasacyjnej z art. 398⁹ § 1 pkt 3 k.p.c., stwierdzić należy, że wymieniona tam nieważność postępowania dotyczy bezpośrednio wyłącznie postępowania przed sądem drugiej instancji. Nie oznacza to, że nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji jest obojętna dla ewentualnego przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Ma ona także znaczenie, ale Sąd Najwyższy nie bierze jej pod rozwagę z urzędu (zob. art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

Sąd Najwyższy może ją uwzględnić jako spełniającą przesłankę określoną w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., o ile strona powoła się w tym zakresie na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej i uzasadni swoje stanowisko zarzucając sądowi drugiej instancji naruszenie art. 378 § 1 i art. 386 § 2 k.p.c. przez pominięcie nieważności postępowania w niższej instancji (zob. np. postanowienia SN: z 7 maja 2021 r., IV CSK 631/20; z 23 maja 2014 r., II PK 30/14 i z 7 maja 2021 r., IV CSK 631/20).

Uczestniczka we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie powołała się na przesłankę z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. co uniemożliwia na etapie postępowania przedsądowego ocenę, czy Sąd Okręgowy wadliwie zaniechał stwierdzenia, że orzeczenie Sądu pierwszej instancji zostało wydane w warunkach nieważności.

Bez znaczenia jest przy tym, że skarżąca w ramach podstaw wniesionego środka prawnego zarzuciła naruszenie art. 386 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wraz z uzasadnieniem jest odrębną konstrukcyjnie i funkcjonalnie częścią skargi (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) i nie jest rzeczą Sądu Najwyższego poszukiwanie w innych częściach wniesionego środka prawnego argumentów na uzasadnienie podniesionych w nim twierdzeń (zob. postanowienia SN: z 22 kwietnia 2015 r., IV CSK 613/14 oraz z 30 maja

2001 r., III CZ 36/01, OSNC 2002, nr 2, poz. 22). Samo podniesienie w skardze kasacyjnej przywołanych naruszeń bez ich jednoczesnego powiązania z powołaniem się na przyczynę kasacyjną z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. nie daje podstaw do oceny, czy przed Sądem pierwszej instancji wystąpiły okoliczności mogące skutkować nieważnością postępowania.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym nieważności postępowania ze względu na wystąpienie przyczyny z art. 379 pkt 5 k.p.c. przyjmuje się, że niemożność obrony swych praw zachodzi wówczas, gdy w postępowaniu sądowym pozbawiono stronę, wbrew jej woli, możliwości podejmowania lub świadomego zaniechania czynności procesowych zmierzających do ochrony jej sfery prawnej. Nie ma przy tym znaczenia z czyjego powodu pozbawienie możliwości obrony nastąpiło, tj. czy było to efektem działania sądu, strony przeciwnej, czy też osoby trzeciej. Jednocześnie przyjmuje się, że pozbawienie możliwości obrony zachodzi w sytuacji, gdy strona została pozbawiona uprawnień procesowych wskutek wadliwego postępowania innego podmiotu, a nie wtedy gdy strona na skutek własnego działania z uprawnień tych nie skorzystała. Pozbawienie strony możliwości obrony swych praw wiąże się przy tym z sytuacją, w której z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów postępowania, strona nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części, jeżeli skutków tego uchybienia nie można było usunąć przed wydaniem orzeczenia w danej instancji (zob. np. wyroki SN: z 9 stycznia 2001 r., II CKN 1211/00; z 28 stycznia 2004 r., IV CK 418/02; z 7 lipca 2005 r., II UK 271/04, OSNP 2006, nr 5-6, poz. 95 oraz postanowienie SN: z 28 października 1997 r., I CKN 283/97, OSNC 1998, Nr 4, poz. 64; z 6 marca 1998 r., III CKN 34/98; z 8 marca 2002 r., III CKN 461/99 i z 17 lutego 2004 r., III CK 226/02).

Nieważność postępowania występuje wtedy, gdy strona postępowania wbrew swej woli zostaje faktycznie pozbawiona możliwości działania w postępowaniu lub jego istotnej części. Stwierdzenie, czy taki stan nastąpił, wymaga zaś rozważenia, czy w konkretnej sprawie nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony oraz, czy pomimo zaistnienia tych dwóch przesłanek strona mogła bronić swoich praw.

Tylko przy kumulatywnym spełnieniu tych wszystkich przesłanek można mówić o skutkującym nieważnością postępowania pozbawieniu strony możliwości obrony swoich praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. (zob. wyrok SN z 1 marca 2018 r., III PK 19/17). Nie każde zatem naruszenie przepisów proceduralnych może być w ten sposób traktowane.

Pozbawienie strony możliwości obrony jej praw podlega ocenie przy uwzględnieniu konkretnych okoliczności sprawy i dotyczy tylko przypadków, w których strona rzeczywiście była pozbawiona możliwości obrony i nie działała w postępowaniu w całości lub w jego istotnej części. Nie dochodzi natomiast do nieważności postępowania, jeżeli strona podjęła czynności w postępowaniu sądowym, a doznawała jedynie pewnych utrudnień w obronie swoich praw, (zob. postanowienia SN: z 27 września 2018 r., I UK 400/17, i z 9 czerwca 2022 r., III PSK 191/21, oraz cytowane tam orzecznictwo).

Mając powyższe na względzie stwierdzić należy, że okoliczności sprawy nie dają podstaw do przyjęcia, że w sprawie doszło do pozbawienia strony możliwości aktywnego uczestnictwa w postępowaniu w stopniu uzasadniającym przyjęcie, że została pozbawiona prawa do wysłuchania a w konsekwencji doszło do nieważności postępowania przed Sądem Okręgowym. Skarżąca zarówno przed Sądem pierwszej jak i drugiej instancji była reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, który brał aktywny udział w postępowaniu i nie było żadnych przeszkód, aby korzystając z uprawnień procesowych zapoznać się z aktami sprawy i podjąć odpowiednie czynności. Ponadto należy zauważyć, że zgodnie z art. 243² k.p.c. dokumenty znajdujące się w aktach sprawy lub do nich dołączone stanowią dowody bez wydawania odrębnego postanowienia.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Maciej Kowalski

(a.z.)

[a.ł]